

БОЛАШАҚ БАСТАУЫШ СЫНЫП МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ КОММУНИКАТИВТІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ МАЗМҰНЫ

Ахметова А., магистрант

Ғылыми жетекшісі: Калиева Э.И., п.ғ.к., профессор

Ш.Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар және инжиниринг
университеті, Ақтау қ., Қазақстан

Аңдатпа. Жоғары оқу орнының болашақ мамандары үшін коммуникативтік құзыреттілік түрлі деңгейлердегі тиімді өндірістік қатынастардың негізгі құралы. Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастыруда келесі бағыт маңыздылыққа ие болады: топтарда, ұйымдарда, педагогикалық жағдайларда коммуникацияларды зерттеу, барлық интеракциялық тәсілдерді меңгеру.

Түйінді сөздер: коммуникативтік құзыреттілігі, бастауыш сынып мұғалімдері.

Болашақ мұғалімдерге кәсіби білім беру сапасын жетілдіру және қоғам сұраныстарына жауап сай келетін білікті маман даярлау мәселесінің көкейтестілігі үлкен мәнге ие болып отыр.

Студенттің ЖОО-дағы уақыты кемелденудің басталуына, яғни кәсіби тұлғалық қасиеттердің қалыптасу кезеңіне сәйкес келеді. Әсіресе, бұл - болашақ коммуникативтік көшбасшының қалану кезеңі, яғни оның ойлаудың және әлемді қабылдаудың қарым-қатынас түрінің тұлғасы ретінде танымдық қызығушылықтарының кеңеюі, сөз арқылы басқару өнерін толық меңгеру, бай сөздік қорына ие, жоғары сөйлеу мәдениетіне ие болу кезеңі.

Сонымен, дәл осы шақта болашақ тұлғаның іргетасы қаланады, адамдарға, әр түрлі қызмет түрлеріне, өзіне-өзі қатынастардың дамуы және өзін-өзі жүзеге асыруы жалғасады.

Студент тек әлеуметтену, яғни қарым-қатынас, басқа адамдармен қарым-қатынас үдерісінде ғана жеке тұлға болады және оқу, оқудан тыс іс-әрекет барысында оның коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастыру үдерісін ұйымдастыру жүзеге асады.

Осы мәселе бойынша ғылыми әдебиетерді талдау болашақ маманның кәсіби маңызды қасиеттерінің құрылымында оның әлеуметтік және кәсіби қызметтің әр түрлі жағдайларында коммуникативтік көшбасшылықты көрсету қабілеті алдыңғы орынға шыққанын көрсетті. Жоғары оқу орнындағы кезең тек білімді меңгеруге ғана емес, сонымен қатар студенттерді болашақ кәсіби қызметте шығармашылықпен қолдануға бағытталған оның үздіксіз, белсенді танымдық қызметімен байланысты болуы тиіс.

Білім беру - бұл адамның, қоғам мен мемлекеттің мүддесінде оқыту мен тәрбиелеудің мақсатты үдерісі. Егер білім беруді пирамида түрінде қарастыратын болсақ, онда кәсіби білім оның шыңы. Кәсіби білім адамға әлемді тұтас, көлемді көре алатын, табиғатта, қоғамда, адамда болып жатқан өзгерістердің мәнін түсінетін іргелі білім алуға мүмкіндік береді.

Бүгінгі таңда кәсіби білім беру жүйесі - бұл тұлғаның рухани қалыптасу, адамды тәрбиелеу және адами капиталды дамыту, оның өндірістік қатынастардың субъектісі ретіндегі сапасын жақсарту саласы. Сондай-ақ, кәсіби білім беру, әлеуметтік және экономикалық дамудың жетекші факторы ретінде қарастырылады. Өйткені, қазіргі қоғамның аса құнды және негізгі капиталы жаңа білімді іздеу мен игеруге және стандартты емес шешімдер қабылдауға қабілетті маман болып табылады.

Қазіргі заманғы бастауыш сынып маманының қалыптасуы оның біртұтас, гуманды, жан-жақты дамыған тұлға ретінде қалыптасуымен, сондай-ақ кәсіби білім беру жүйесінде жүзеге асырылатын оның кәсіби дайындығымен тығыз байланысты.

Бастауыш білім берудің мақсаты: педагогикалық үдеріс туралы біртұтас түсінік беру, педагогикалық танымның ғылыми әдісін меңгеру және оны заманауи адам құндылықтары қатарына қосу. Бастауыш сынып мамандықтары студенттерінің коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастыру және дамыту бойынша білім беру стратегияларын кезең-кезеңмен жүзеге асыру, арнайы ұйымдастырылған танымдық-кәсіби жағдайлардағы әрекеттерге баулу, оқудан тыс қызметтегі коммуникативтік тәжірибесін байыту және т.б. қажет [1].

Студенттер коммуникативтік құзыреттіліктің мәнін түсініп, оның негізін құрайтын сапаларды біліп, олардың өмір сүру барысында маңыздылығын түсінуі қажет. Олардың коммуникативтік құзыреттіліктің маңыздылығын сезіну деңгейі шағын топтарда талқыланатын ақпаратты арттыру, әртүрлі көзқарастарды, ұстанымдарды, педагогикалық іс-әрекет тәсілдерін түсіндіру арқылы жоғарылайды.

Бұл кезеңде студенттердің «Мен-тұжырымдасын» қалыптастыру жолымен өзіндік «Мен», «Мен кәсіби» бейнесін ашуға бағытталған әдістер мен құралдар тиімді болады. Студенттердің коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастыруда оқытудың сюжеттік-рөлдік және іскерлік ойындарын, тренингтер, case study әдісі және оқытудың басқа да интербелсенді технологияларын қолдану маңызды болады.

Коммуникативтік құзыреттілік басқа адамдармен өзара іс-қимыл саласында қалыптасады және тұлғааралық, топаралық қарым-қатынастың өнімі ретінде көрінеді. Сондықтан коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастырудың маңызды элементі ретінде топтарда рөлдік өзара іс-қимылды моделдеу болады.

Бастауыш сынып мамандықтары студенттерінің коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастыруда кешенді іс-шаралар, сабақтан тыс іс-әрекеттер (топтық, факультеттік, ғылыми-тәжірибелік конференциялар және көпшілік алдында өзін-өзі таныстыруға байланысты басқа да іс-шаралар) белсенді түрде қолданылуы тиіс.

Бұл коммуникативтік көшбасшыға кез келген жағдайда сенімді және дәлелді сөйлеуге, сұрақтарды тыңдауға және жауап беруге, өз іс-әрекетін байыпты тұжырымдауға көмектеседі, сонымен қатар өзін-өзі бағалау, өзіне сенімділік деңгейі жоғарылайды, өзіндік тиімділік артады. Сонымен қатар, университеттегі «Debate Club» клубы бастауыш сынып мамандықтары студенттерінің коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастыруда оң жетістіктерге қол жеткізуге мүмкіндік береді. Клуб жұмысын ұйымдастыру мен насихаттауда әлеуметтік желілердің мүмкіндіктері кеңінен пайдаланылады.

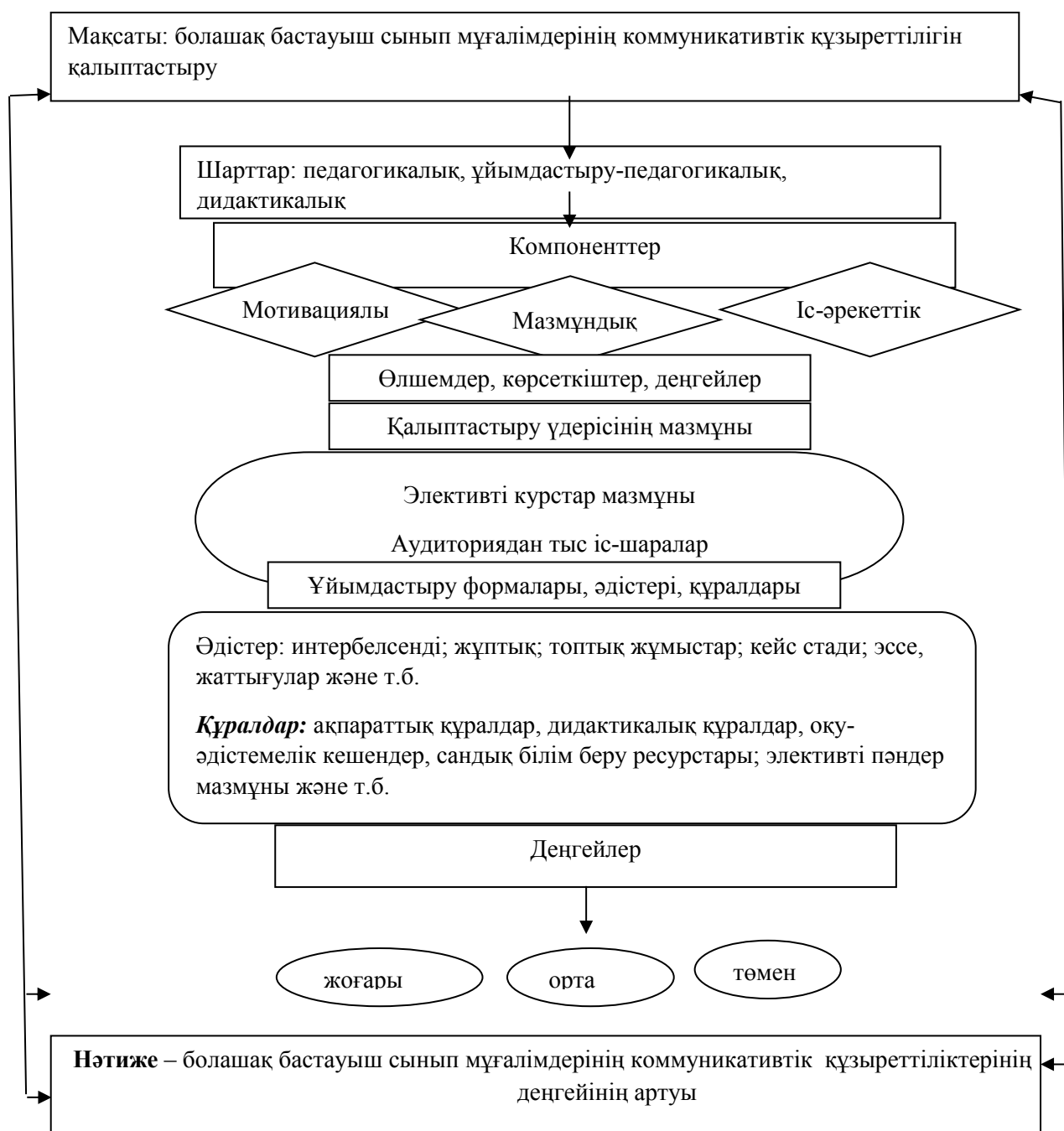
Бастауыш сынып мамандықтары студенттерінің коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастыру бойынша ғылыми еңбектер мен әдебиеттерді талдау коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыру және дамыту үдерісін моделдеу туралы мәселе толық және дәлелді шешім таппағандығын көрсетті. Ал, қазіргі кезде, бұл мәселенің өзектілігі арта түсуде. Осыған байланысты педагогикалық модельдеудің мәніне тоқталайық.

«Модель» ұғымы баламасы (сұлба, құрылым, жүйе, өлшем, үлгі, норма) ретінде анықталады [2]. Модельдеу әдісі - кез келген құбылыстарды зерттеу және түрлендіру мақсатында қолданылатын, зерттелетін жүйенің негізгі құраушыларын, байланысын, дамыту жолдарын болжауға мүмкіндік береді.

Педагогикалық моделдеу - педагогикалық нысандарды, оқу-тәрбие үдерісінің түрлі сипаттамаларын және жеке жақтарын модельдеу арқылы зерттеу.

Білім беруде қойылған мақсаттарға жету үшін оның мазмұндық моделін әзірлеу қажет, онда коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыру үшін жағдайлар жасалуы тиіс.

Сонымен, бастауыш сынып мамандықтары студенттерінің коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастырудың құрылымы мен мазмұнын бейнелейтін модель - болашақ маман тұлғасының коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастыруға бағытталған іс-әрекеттердің логикалық қадамдық алгоритмі. Бұл модель коммуникативтік құзыреттіліктің қалыптасу деңгейін сипаттайтын өлшемдер мен көрсеткіштер жүйесін, бұл мәселені практикада жүзеге асыруға ықпал ететін әдіс-тәсілдерді таңдауға мүмкіндік беруі тиіс (4 сурет).

Сурет 1 - Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастыру мазмұны

Студенттердің коммуникативтік құзыреттілігі деңгейін бағалауды коммуникативтік құзыреттіліктің әр құраушысы үшін әзірленген өлшемдер бойынша ұсынылады.

Бастауыш сынып мамандықтары студенттерінің коммуникативтік құзыреттілігін құраушыларының өлшемдерін анықтауға және оларға сипаттама жасауға мүмкіндік берілді. Өлшемдер мен көрсеткіштер бір жағынан, кез келген қызметтің мақсатқа бағыттылығы мен мәнділігін қамтамасыз етеді, ал екінші жағынан жүзеге асырылатын қызметтің жай-күйі (сапасы), оның тиімділігін анықтауға мүмкіндік береді. Зерттеу жұмысында бастауыш сынып мамандықтары студенттерінің коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастырудың үш деңгейі анықталды – жоғары, орта, төмен.

Коммуникативтік құзыреттіліктің жоғары деңгейі. Бастауыш сынып мамандықтары студенті коммуникативті мәселеде (педагогикалық) субъектінің жаңа стильдерін, стратегиясын, тактикасын және байланыс әдістерін іске асыру қабілетімен шеше біледі.

Коммуникативтік құзыреттіліктің деңгейі жоғары білім алушылар жеке және кәсіби коммуникация барысында, тұлғааралық қарым-қатынаста эмоциялық реакциялардың бай жиынтығын көрсетудің ерекше сипаттамаларын пайдаланады. Кәсіби (педагогикалық) коммуникация барысында ашықтық пен сенімді ахуал қалыптастыруға қабілетті.

Коммуникативтік құзыреттіліктің орта деңгейі. Бастауыш сынып мамандықтары студенттерінің коммуникативтік құзыреттілігі барлық құраушыларының жеткілікті дамуымен сипатталады. Білім беру үдерісінде жүзеге асырылатын коммуникативті креативті тапсырманы шешу кезінде әрдайым оңтайлы нәтиже, мінез-құлықты көрсете алмайды.

Айналасындағы тұлғалардың жай-күйін, сезімін, ниетін дұрыс бағалай алады, қарым-қатынас барысында сөздерін дұрыс түсінеді және дұрыс қарым-қатынас тәсілін таба алады, орташа белсенділік дәрежесін көрсетеді, әлеуметтік қабылдауда нақтылыққа ие, бірақ қарым-қатынаста басқа студенттердің мінез-құлқының сыртқы аспектілерін сипаттаумен шектеледі.

Коммуникативтік құзыреттіліктің төмен деңгейі. Бұл деңгейдегі бастауыш сынып мамандықтары студенттерінің түрлі байланыс мәселелерін тиімді құрастыру, қарым-қатынас жағдайындағы өзгерістерге бейімділігінің болмауы. Қарым-қатынаста білімі, коммуникативті дағдылары жеткіліксіз. Сонымен қатар, жеке және кәсіби (педагогикалық) коммуникацияда төмен белсенділік, қимыл коммуникациясының тілін жеткілікті білмеуі, сөздерді қате түсінуі, мінез-құлықтың ерекшеліктерін ескермеуі тән болады.

Ұсынылған мазмұндық модель бастауыш сынып мамандықтары студенттерінің коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастыру үдерісінің сипаттамасын көрсетеді.

Талданған теориялық зерттеулерге қарай отырып, болашақ мамандардың коммуникативтік құзыреттілігін дамытудың мынадай ерекшеліктері анықталды: бастауыш сынып мамандықтары студенттерінің коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастыруды жоғары білім берудің өзекті мәселелері ретінде қарау және оны тиімді шешу мақсатында жүйелі түрде оқу-тәрбие жұмыстарын жүргізу бастауыш сынып мамандығы студентінің коммуникативтік құзыреттілігі – тұлғаның коммуникативтік білімі мен белсенділігі, коммуникативтік-ұйымдастырушылық іс-әрекетке бейімділігі мен тұлғааралық коммуникацияда ықпал етуге қабілеттілігі» деп анықтадық. Бастауыш сынып мамандықтары студенттерінің коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастыру анықталған мотивациялық, мазмұндық, іс-әрекеттік критерийлері, өлшемдері мен көрсеткіштері, деңгейлері арқылы әзірленген мазмұндық модель негізінде неғұрлым тиімді шешіледі.

Кесте 1 - Бастауыш сынып мамандықтары студенттерінің коммуникативтік құзыреттілігінің қалыптасуының құраушылары, өлшемдері, көрсеткіштері

Құраушылар	Өлшемдер	Көрсеткіштер
Мотивациялық	Бастауыш сынып маман-дықтары студенттерінің ком-муникативтік құзыреттілігін дамытуға құндылық қатынас	бастауыш сынып мамандықтары студенттерінің коммуникативтік құзыреттілікті меңгеруге ұмтылысы; білім беру үдерісінде коммуникативтік құзыреттіліктің жоғары үлгісін көрсетуге талпынуы; өзін-өзі үнемі жетілдіру, кәсіби коммуникативті деңгейін жетілдіруге қызығушылығы
Мазмұндық	Бастауыш сынып маман-дықтары студенттерінің коммуникативтік құзырет-тілігі құраушылары бойынша білімі	субъектінің назар аудару тәсілдерінің өзгеруінің иілгіштігі; кәсіби коммуникативтік білімдердің мәні мен мазмұны; кәсіби коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыруға бағдарланған пәндер бойынша білімдері; коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыру әдістері мен тәсілдері туралы білімнің болуы
Іс-әрекеттік	Бастауыш сынып мамандық-тары студенттерінің комму-никативтік құзыреттілікті жүзеге асыруы	кәсіби (педагогикалық) коммуникация барысындағы коммуникативті міндеттерді шешудегі белсенділігі; коммуникативтік-ұйымдастырушылық іс-әрекетке бейімділігінің болуы; коммуникативтік ықпал етуге қабілеттілік; тиімді коммуникативтік іс-әрекеттерді өз бетінше оңтайлы жоспарлау мен іске асыруда оң нәтиже көрсетуі

ӘДЕБИЕТТЕР

- [1]. Джанбубекова М.З. Жаһандану жағдайында болашақ бастауыш мектеп мұғалімін кәсіби іс-әрекетке даярлаудың педагогикалық негіздері- Алматы, 2010.– 287 б.
- [2]. Философиялық энциклопедиялық сөздік. – Алматы: ҚР БҒМ ҒК. Философия, саясаттану және дінтану институты, 2013. – 527 б.

СОДЕРЖАНИЕ ФОРМИРОВАНИЯ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ НАЧАЛЬНЫХ ШКОЛЬНЫХ УЧИТЕЛЕЙ

Калиева Э.И., Ахметова А. - Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга им. Ш. Есенова.

Аннотация. Для будущих специалистов университета коммуникативная компетентность является основным инструментом эффективных производственных отношений на разных уровнях. Следующие направления будут важны при формировании коммуникативной компетентности будущих учителей начальных классов: изучение общения в группах, организациях, педагогических ситуациях, овладение всеми интерактивными методами.

Ключевые слова: коммуникативная компетентность, учителя начальных классов.

CONTENT OF FORMATION OF COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

Kalieva EI, Akhmetova A. - Sh.YessenovCaspian State University of technologies and engineering, Aktau, Kazakhstan.

Abstract. For future professionals of the university, communicative competence is the main tool for effective production relations at different levels. The following areas will be important in the formation of communicative competence of future primary school teachers: the study of communication in groups, organizations, pedagogical situations, the mastery of all interactive methods.

Keywords: communicative competence, primary school teachers.